

مجموعه آثار ۱۴

فلسفه دین

تألیف: محمدتقی جعفری

تدوین و تنظیم: عبدالله نصری

نمایه مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
دیباچه.....	۱۵
بخش اول: تعریف دین ۱۹	
فصل ۱: درآمدی روش شناختی بر تعریف پذیری دین.....	۲۱
مقدمه.....	۲۱
۱. ضرورت بحث از تعریف دین.....	۲۱
۲. هدف تعریف و اقسام آن.....	۲۳
۳. شرایط منطقی تعریف روشمند.....	۲۵
۴. عوامل رخنه و خلل در تعریف.....	۲۶
۵. موانع و مشکلات در راه تعریف دین.....	۳۲
۶. طبقه‌بندی تعاریف دین.....	۳۸
فصل ۲: بررسی و نقد تعریف‌های عام.....	۳۹
مقدمه.....	۳۹
تعاریف دین با اعتقاد به ماورای طبیعت، هدف‌داری خلقت و اخلاقی بودن هستی.....	۳۹
تعریف استون.....	۴۲
تعریف علی شریعتی.....	۴۷
تعریف گیسلر.....	۵۳
فصل ۳: بررسی و نقد تعاریف ماهوی دین.....	۵۷
مقدمه.....	۵۷
تعریف اسپنسر.....	۵۷
تعریف دیگری از برخی فیلسوفان دین.....	۵۹
تعریف ماکس مولر.....	۶۲
تعریف دین به مجموعه عقاید، اخلاق و مقررات.....	۶۲
تعریف بونهافر.....	۶۳
تعریف هولاک الیس.....	۶۴
تعریف اشننگلر.....	۶۵

۶۵	تعریف پرسور شاتول و تابلر
۶۵	تعریف هولیاخ
۶۷	تعریف سانتانیا
۶۷	تعریف آتو
۶۸	تعریف کاسیرر
۷۰	تعریف ژان پل سارتر
۷۲	تعریف جان دیویی
۷۳	لغت نامه آکسفورد
۷۴	تعریف جاسترو
۷۷	فصل ۴: بررسی و نقد تعاریف روان شناختی و جامعه شناختی از دین
۷۷	مقدمه
۷۷	تعاریف روان شناختی
۷۷	تعریف ویلیام جیمز
۸۴	تعریف کارل گوستاو یونگ
۸۴	الف) یونگ و افکارش
۸۴	ب) دین
۸۵	تعریف یونگ از دین
۸۶	تعریف هردر
۸۷	تعریف شلایر ماخر
۸۸	فونر باخ
۸۹	تعریف والتر کوفمان
۹۰	تعریف ساموئل کینگ
۹۱	تعریف گلد زیهر
۹۲	تعریف رایناخ
۹۲	تعریف روبله
۹۳	تعریف فرایزر
۹۳	تعریف کواستبام
۹۴	تعریف فروید
۹۶	بولتمان
۹۷	تعاریف جامعه شناختی
۹۷	تعریف دورکهایم

تعریف فیور.....	۹۹
تعریف جفرسون.....	۱۰۱
فصل ۵: بررسی و نقد تعاریف غایت‌گرایانه و اخلاق‌گرایانه.....	۱۰۳
مقدمه.....	۱۰۳
الف) تعریف غایت‌گرایانه از دین.....	۱۰۳
تعریف کارل بارت.....	۱۰۳
تعریف ریشل.....	۱۰۴
تعریف تیلیخ.....	۱۰۵
ب) تعریف اخلاق‌گرایانه از دین.....	۱۰۶
تعریف اورت دین مارتین.....	۱۰۶
تعریف کانت.....	۱۰۷
تعریف واینهید.....	۱۰۸
تعریف پل جانسون.....	۱۰۹
فصل ۶: تعاریفی دیگر.....	۱۱۱
تعریف ژان پل ویلم.....	۱۱۱
پیشگفتار مؤلف.....	۱۱۱
تعریف ۱.....	۱۱۲
تعریف ۲.....	۱۱۳
تعریف ۳.....	۱۱۴
تعریف ۴.....	۱۱۴
تعریف ۵.....	۱۱۵
تعریف ۶.....	۱۱۷
۱. کارل مارکس (۱۸۱۸ - ۱۸۸۳) و مارکسیسم.....	۱۱۷
تعریف ۷.....	۱۱۸
تعریف ۸.....	۱۱۹
تعریف ۹.....	۱۲۰
۲. امیل دورکهایم (۱۸۵۸ - ۱۹۱۷) و مکتب جامعه‌شناسی فرانسه.....	۱۲۱
تعریف ۱۰.....	۱۲۳
تعریف ۱۱.....	۱۲۴
تعریف ۱۲.....	۱۲۵
تعریف ۱۳.....	۱۲۶

پیشگفتار

دین پژوهی در دنیای جدید با دین پژوهی در عالم سنت از جهات مختلف قابل مقایسه است، اما از دو جهت می توان گفت: دین پژوهی در دنیای جدید با دین پژوهی در عالم سنت، تفاوت فاحش دارد:

اول - در جهان اسلام، در دنیای قدیم و عالم سنت، طبقات و اصناف محدود و خاصی به شناخت و تحلیل دین می پرداختند که در میان آنان، عالمان دینی - یعنی فقیهان - در میان متکلمان و عارفان و فیلسوفان مسلمان جایگاه ویژه ای در شناخت و معرفی دین داشتند. اما در دنیای جدید، به ویژه در دوره معاصر، شناخت دین از انحصار فقیهان و متکلمان و فیلسوفان بیرون آمده است و جریان ها و طیف های مختلف دانشگاهی و روشنفکری به پژوهش در حوزه دین می پردازند و این شناخت های جدید دین پژوهی در جریان های دانشگاهی و روشنفکری، شناخت های رایج و سنتی حوزوی را گاهی اوقات به چالش می کشند.

دوم - در جهان اسلام و دنیای سنتی فرهنگ اسلامی، روش های دین شناسی و دین پژوهی بسیار محدود بود. روش های عقلی و اصولی در مطالعات فلسفی و فقهی، و روش های جدلی در کلام، و روش های شهودی و عرفانی و دریافت های عرفانی عارفان در باب دین، مجموعه روش های دین پژوهی را تشکیل می داد، ولی امروزه روش های تحلیل گفتمان، پدیدارشناسی، تحلیل زبانی، هرمنوتیک و مانند آن، باعث شده است که منظرهای مختلفی در دین شناسی شکل بگیرد.

آری جامعه شناسی دین، روان شناسی دین، فلسفه دین، الهیات، دین پژوهی تطبیقی و ده ها گرایش و شاخه دین پژوهی جدید، محصول استفاده از روش های گوناگون در حوزه دین پژوهی است که باعث شده است دین پژوهی نوین، عرض عریضی پیدا کند و صرفاً از محدود شدن به اصناف خاص عالمان دینی و ... روش های خاص عقلی، اصولی و ... بیرون بیاید.

امروزه مطالعه میان رشته ای نیز به سهم خود، عرصه ای دیگر در برابر دین پژوهان قرار داده است و همه این امور در کنار هم، مسئولیت های جدید و مهمی را بر دوش مراکز سنتی و حوزه های علوم دینی و نیز مراکز دانشگاهی که در حوزه دین پژوهی فعالیت می کنند، قرار می دهد. توضیح دادن این مسئولیت ها در حوصله این نوشتار مختصر نیست. اما از آن جهت که کتاب حاضر به مجموعه تحقیقات و پژوهش های دینی علامه جعفری اختصاص دارد، صرفاً با اختصار تمام به یکی از

مسئولیت‌های مهم حوزه‌های علمیه در باب دین‌پژوهی اشاره می‌کنیم. این مسئولیت مهم البته به طور مصداقی و عینی در شخصیت زنده‌یاد علامه جعفری ظهور و بروز کرده است.

ما امروزه بیش از هر زمان دیگری نیازمند متفکران و عالمان دین‌شناسی همچون علامه جعفری هستیم که هم در فضای سنتی دین‌شناسی، تنفس و تفحص کرده باشند و هم با مباحث جدید دین‌شناسی رویاروی شوند. ایشان می‌کوشید که در عین پای‌بندی به مبانی سنتی دین‌پژوهی، هم نگاه میان‌رشته‌ای به دین‌پژوهی سنتی داشته باشد و هم بر اساس آن مبانی قویم و رصین، در مواجهه با مسائل و رویکردهای جدید دین‌پژوهی افق‌هایی تازه در حوزه دین‌پژوهی بگشاید. لذا، شایسته و بایسته است که این عملکرد فردی ایشان، امروز تبدیل به یک جریان دین‌پژوهی در در حوزه‌های علوم دینی ما شود. در روزگار کنونی، حوزه‌های علوم دینی نیاز به پرورش دین‌پژوهانی دارند که هم متخصص در زمینه‌های سنتی دین‌پژوهی و هم آشنا و بلکه متبحر در حوزه‌های دین‌پژوهی نوین باشند تا بتوانند در مواجهه با مسائل جدید در آن حوزه‌ها، راه‌حل‌های مناسب و پاسخ‌های عمیق دینی را ارائه کنند.

کتاب حاضر در قالب چهاردهمین مجموعه آثار با عنوان «فلسفه دین»، یکی از مصادیق دین‌پژوهی است که یک عالم دینی متخصص در علوم سنتی حوزوی و متبحر در علوم انسانی جدید، کوشیده است تا در رویارویی با مسائل جدید، از امکانات سنت و فرهنگ اسلامی و تفکرات مدرن، با اجتهادی مستمر، کمک بگیرد. لذا مجلد حاضر از این جهت قابل تأمل برای دین‌پژوهانی است که مایلند هم پایگاهی در سنت و هم پایگاهی در جهان مدرن داشته باشند.

سخن در این‌باره فراوان است، ولی به همین مختصر بسنده کرده، خوانندگان ارجمند را برای اطلاع از از توضیح اجمالی تاریخچه و نحوه شکل‌گیری مطالب این مجلد، به مقدمه جناب آقای دکتر نصری که در ادامه می‌آید، ارجاع می‌دهیم.

در پایان، ضمن سپاس از سروران عزیز و ارجمند، آقایان: دکتر عبدالله نصری بابت تدوین و تنظیم، و دکتر محمدرضا اسدی بابت همیاری مجدد در این کار، و همچنین از دست‌اندرکاران دفتر نشر فرهنگ اسلامی که در خصوص انتشار این مجموعه اهتمام ورزیدند، کمال تشکر و قدردانی را داشته و از خداوند منان امید بهروزی و سعادت برای همه این عزیزان و دیگر بزرگوارانی که ما را در این امر مهم یاری کردند، مسئلت می‌داریم.